

نگاهی به شفاف سازی صورت های مالی بانک ها و مؤسسات مالی مشابه

مجید زارع * محمد رضا ملک محمدی **

چکیده

ماهیت عملکرد بانک ها و مؤسسات مشابه که متفاوت از سایر مؤسسات انتفاعی هستند، در تهیه گزارش های مالی بانک ها علاوه بر رعایت استانداردهای رایج حسابداری لازم است به افشاری مواردی که در تأمین هدف فوق مؤثر است نیز توجه کافی شود. در این مقاله این موارد به گونه ای که در استانداردهای بین المللی رایج است به طور مختصر تشریح شده است.

اهم رویه های حسابداری

این سرفصل، به عنوان بخشی از یادداشت های همراه صورت های مالی، باید موارد زیر را انشا کند:

- ۱- نحوه شناسایی اقلام با اهمیت در آمد.
- ۲- نحوه شناسایی ارزش سرمایه گذاری ها

۳- نحوه تمایز معاملات و وقایعی که منجر به شناسایی دارایی ها و بدھی های می گردد و نهایتاً در ترازنامه منعکس خواهد شد با معاملات و وقایعی که صرفاً یک نوع افزایش در احتمالات و تعهدات آتی می باشد.

۴- مبنای اندازه گیری و نحوه انعکاس هزینه مطالبات سوخت شده.

۵- مبنای اندازه گیری هزینه ریسک های عمومی بانکداری و نحوه حسابداری آنها.

۶- سایر موارد حسب استانداردهای رایج حسابداری.

گزارشگری اقلام ترازنامه

۱- طبق استانداردهای پذیرفته شده، مفیدترین رویکرد به نحوه طبقه بندی دارایی ها و بدھی های یک بانک، طبقه بندی آنها بر اساس ماهیت و مرتب کردن آنها بر اساس قابلیت نقد شوندگی است. این موضوع در گزارش های مالی بانک های کشور لحاظ می گردد.

۲- با هدف ایجاد تصویری شفاف و فهمی صحیح از ارتباطات بانک و وابستگی هایش با دیگر بانک ها و مؤسسات به خصوص بانک مرکزی و سایر بخش های بازار پولی، لازم است

در این مقاله که حاصل بررسی چارچوب کلی گزارشگری و الگوهای شفاف سازی صورت های مالی بانک ها در سطح بین المللی و مطالعه تطبیقی با رویه جاری مورد عمل بانک های کشور است، اهم مواردی که به نظر می رسد در صورت حضور بانک ها و مؤسسات مالی مشابه در بازار سهام، لازم است مورد توجه بیشتر قرار بگیرد تشریح شده است. از این رو، ضروری است تدوین جزئیات بیشتر در این خصوص توسط بانک ها، سازمان حسابرسی و سایر مراجع ذیصلاح نظیر بانک مرکزی و مجامع عمومی و شورای عالی بانک ها مورد اهتمام قرار گیرد.

مقدمه

بانک ها و مؤسسات مالی به عنوان مهم ترین نهادهای واسطه گری مالی از نقش و جایگاه مهمی در اجرای اهداف اقتصادی دولت از یکسو از طریق جذب منابع، کاهش نقدینگی و مهار تورم و از سوی دیگر تشویق و تأمین منابع لازم برای سرمایه گذاری و رونق پخشیدن به اقتصاد کشور برخوردارند. این در حالی است که خود نیز به صورت بنگاه اقتصادی با هدف جذب حداکثر منابع و تخصیص بهینه آن به منظور کسب سود بیشتر فعالیت می نمایند که این شیوه فعالیت آنها ضمن تسهیل فرآیند خصوصی شدن بانک های دولتی به افزایش رقابت در عرصه واسطه گری مالی به ویژه با توجه به فعالیت بانک های خصوصی در کشور می انجامد و برآیند این نیروها به تقویت نقش آنها در عرصه اقتصاد کشور کمک کنند.

در چنین شرایطی دیری نخواهد پایید که مجموعه استفاده کنندگان از گزارش های مالی بانک ها طیف وسیع تری یابند و نیاز به اطلاعات شفاف که زمینه تجزیه و تحلیل عملکرد بانکی را به راحتی فراهم نماید، بیش از پیش احساس می شود. دستیابی به این مهم در وهله نخست مستلزم فراهم کردن اطلاعات مربوط، جامع و بدون ابهامی از عملکرد بانک یا مؤسسه مالی است اما با توجه به

دسترس بانک را تهدید می کند. در این خصوص لازم است در گزارش های بانک ها روش شود دارایی های بانک بیشتر در چه استان هایی تمرکز یافته است و اقلام عمدۀ آنها به چه گروه ها و صنایعی واگذار شده است. همچنین سپرده های جذب شده عمدتاً در کدام استانها و از طرف چه گروه ها و صنایعی هستند.

۷- در بانک های ایرانی بررسی کمی ریسک ها به نحوی که در بانک های معابر دنیا صورت می گیرد هنوز استقرار نیافته است. سرمایه گذاری و جهت گیری به این سو، با توجه به مقوله خصوصی سازی بانک ها و کاهش حمایت های دولتی و به ویژه با تشديد فضای رقابتی، امری ضروری می نماید. در این زمینه، لازم است هر گونه ذخیره یا مبلغ تخصیص داده شده ای بابت ریسک ها و زیان های آتی و دیگر خطرات پیش بینی نشده جداگانه گزارش شده و مستقیماً در حساب سود ابانته عمل شود. چرا که اگر صورت سود و زیان دوره جاری شامل تاثیرات ذخیره یاد شده باشد نمی تواند اطلاعات مربوط و کاملی از عملکرد بانک در دوره مورد گزارش ارائه دهد. مثل این است که ترازنامه شامل بزرگ نمایی در تعهدات و کوچک نمایی در دارایی ها باشد.

۸- در مواردی بانک برخی از اقلام دارایی های خود را به عنوان وثیقه تعهدات خود یا تضمین سپرده های دیگران قرار می دهد. در چنین شرایطی لازم است بانک مجموع بدھی هایی را که تضمین شده اند به همراه ماهیت آنها و دارایی هایی که به عنوان ضمانت قرارداد شده اند افشا نماید.

سررسید دارایی های مالی و بدھی ها- ارزیابی توان نقدینگی بانک

۱- تجزیه و تحلیل دارایی های مالی و بدھی براساس زمان سررسید بهترین مبنای برای ارزیابی توان نقدینگی بانک است. در برخی گزارش های بانک ها، هر چند کلیتی در مورد طول مدت سرمایه گذاریها ارائه می شود، اما نحوه ارائه آنها و کفایت افسای اقلام مطابق اصول بین المللی شفاف سازی نیست و اهداف مورد نظر از ارائه چنین یادداشتی را تأمین نمی کند. بنابراین پیشنهاد

مانده حساب فی مابین خود را باین بخش ها به طور مجزا افشا نماید. این موضوع در گزارش های مالی بانک های کشور ماتا حدودی رعایت می گردد.

۳- لازم است بانک سپرده هایی را که از طریق انتشار گواهی سپرده یا دیگر اوراق بهادر حاصل شده اند را به صورت مجزا افشا نماید، این رویه از آن رو است که به خاطر گردش این اوراق در بازار آزاد بانک ها عمولاً نمی دانند گواهی صادره دست چه کسانی است. هر چند این موضوع به دلیل عدم توسعه یافتنگی ابزارهای بازار پولی در ایران در حال حاضر قابل تسری به بانک های داخلی نیست لیکن در صورت افزایش رفاقت در عرصه بازار پولی، طراحی و ارائه ابزارهای متنوع آن نیز به سرعت محقق خواهد گردید.

۴- لازم است در یادداشتی مجزا از رش منصفانه هر طبقه از دارایی های مالی و بدھی های بانک افشا گردد.

۵- علاوه بر فعالیت های عادی بانک ها به طور معمول در گیر معاملاتی می شوند که در ابتدای امر موجب شناساسی دارایی یا بدھی نمی گردد اما تعهدات بانک را افزایش می دهد. این فعالیت ها تحت عنوان فعالیت های خارج ترازنامه بخش مهمی از کسب و کار بانک را شامل می شود و بعضی سطح ریسکی را که بانک با آن مواجه است دستخوش تغیرات می نماید. از آنجایی که این موارد بدون تحمل ریسک جبران خسارت یا هزینه های مربوطه و صرفاً در هر زمانی که بانک بخواهد قابل فسخ کردن نیستند، باید بانک ها جهت رعایت حقوق استفاده کنندگان از صورت های مالی، ماهیت و میزان بدھی ها و تعهدات احتمالی ناشی از اقلام خارج ترازنامه را افشا کنند.

۶- از مواردی که گزارش های مالی بانک های ایران اطلاعات کافی در مورد آنها ارائه نمی کند بحث تمرکز اقلام با اهمیت دارایی ها و بدھی ها و اقلام خارج ترازنامه براساس منطقه جغرافیایی، گروه های مشتریان و گروه های صنایع است. این موضوع بیانگر ریسک های بالقوه ای است که دارایی ها و وجوده در

تسهیلات دریافتی و تأثیر آن را بر درآمد خالص بانک افشا نماید.

۴- لازم است تحلیلی از درآمدهای عملیاتی و هزینه‌های تأمین مالی ارائه شود. این تحلیل باید اطلاعات ذیل را در مورد گروه‌های مهم دارایی‌های درآمدزا و تعهدات هزینه‌زا ارائه نماید:

الف- میانگین مانده طی سال

ب- میزان درآمدهای حاصله و هزینه‌های تأمین مالی

پ- میانگین نرخ بازده دارایی‌ها و هزینه تأمین مالی بهای تمام شده اهداف کلی بانک

بی تردید که تمام بانک‌ها با تنظیم راهبرد کلان و تعیین اهداف کلی خود بر همان اساس، نسبت به تخصیص منابع در دسترس اقدام می‌نمایند، بنابر این بازخورد کیفیت دسترسی به اهداف و مقابسه آن با میزان منابع مصرف شده، شاخص با ارزشی برای تصمیم‌گیری در مورد ادامه روند فعلی یا اصلاح هدف مورد نظر است. از این رو، پیشنهاد می‌شود همانگونه که امروزه در اغلب کشورهای توسعه یافته دنیا نیز معمول است بانک‌های کشور در مورد برخی اهداف با اهمیت خود و در یک سطح اطمینان قابل قبول، سیستم حسابداری بهای تمام شده را اجرانمایند. این موضوع به ویژه در مورد بانک مرکزی ج. ا. ایران اهمیت مضاعغی دارد و در پایان مشخص خواهد شد بهای تمام شده سیاست‌های اقتصادی دولت که از طریق بانک مرکزی اعمال می‌گردد نظیر سیاست‌های پولی، کنترل نقدینگی، مدیریت وجوده و... چه میزان بوده است.

منابع:

1-Disclosures in the Financial Statements of Bank and Similar Financial Institutions, Pending accounting standard in AASB, January 2004

2-Bank of Canada, Annual Report, 2003.

3-Accounting Standards For Islamic Financial Institutions, AAOIFI.

*- کارشناس ارشد مدیریت مالی

**- کارشناس ارشد مدیریت مالی

می‌شود بانک‌ها علاوه بر افشاءی دارایی‌ها و بدھی‌ها طبق روش معمول، تحلیلی نیز از دارایی‌های مالی و بدھی‌ها بارویکرد گروه بندی آنها بر مبنای سررسید و دوره زمانی باقی‌مانده از تاریخ گزارش تا زمان سررسید طبق قرارداد ارائه نمایند که البته رعایت یکنواختی در مورد دارایی‌ها و بدھی‌ها در این مقوله اهمیت دارد. این یادداشت بیان می‌دارد دریافت‌ها و پرداخت‌های بانک تا چه اندازه با یکدیگر توازن دارند و منابعی که در آینده بانک برای حفظ قدرت نقدینگی خود به آنها و استهان خواهد بود کدامند.

معمولاً طبقه‌بندی دارایی‌های مالی و بدھی‌ها براساس سررسید به روش‌های زیر صورت می‌گیرد:

الف- زمان باقی‌مانده تا تاریخ باز پرداخت.

ب- فاصله زمانی بین تاریخ ایجاد تا زمان سررسید.

پ- مدت زمان باقی‌مانده تا تاریخ بعد که ممکن است نرخ بهره تغییر کند (در اقتصادهای دارای نرخ بهره متغیر)

۲- در ارزیابی توان نقدینگی بانک علاوه بر زمان سررسید دارایی‌های مالی و بدھی‌ها، در نظر گرفتن میزان دسترسی بانک به وجود کوتاه مدت به هنگام لزوم با توجه به سابقه بانک اهمیت دارد. در برخی کشورها و در مورد بعضی از حرفه‌ها از طریق بازار پولی یا در موارد اضطراری از طریق بانک مرکزی دسترسی آسان‌تری به این وجوده وجود دارد.

۳- همچنین برای درک بهتر استفاده کنندگان از صورت‌های مالی لازم است بانک در یادداشت‌های همراه، اطلاعاتی پیرامون خطی مشی خود در نحوه برخورد با سررسیدهای متفاوت دارایی‌های مالی و بدھی‌ها با در نظر گرفتن تفاوت نرخ آنها و نرخ‌های تسهیلات مربوط به آنها را منتشر نماید.

ارائه توضیحات فوق به همراه صورت‌های مالی موجب ارزیابی بهتر از رسیک‌های پیش روی بانک، توان نقدینگی و نحوه اعمال مدیریت دارایی بدھی در بانک می‌گردد.

گزارش‌گری اقلام سود و زیان

۱- موارد اصلی درآمدهای بانک که حاصل فعالیت‌های اصلی می‌باشد شامل کارمزد تسهیلات، درآمد خدمات و سرویس‌های ارائه شده، درآمد حق العمل کاری‌ها و همچنین اقلام اصلی هزینه‌ها شامل سود و کارمزدهای پرداختی، مطالبات سوخت شده، هزینه‌های کاهش ارزش سرمایه‌گذاری‌ها و هزینه‌های اداری و عمومی و - باید به نحوی از هم مجزا شوند که استفاده کنندگان از صورت‌های مالی بتوانند به راحتی عملکرد بانک را ارزیابی نمایند.

۲- لازم است درآمدهای عملیاتی و هزینه‌های تأمین مالی به صورت جداگانه گزارش شوند تا درک بهتری از ترکیب آنها و دلایل تغییرات آنها به دست آید.

۳- در مواردی که دولت با ایجاد سپرده نزد بانک‌ها و نیز اعطای برخی تسهیلات اعتباری بازخی بسیار کمتر از نرخ بازار در واقع بانک‌هارا باری می‌رساند باید بانک میزان این سپرده‌ها و